

JRC SCIENCE FOR POLICY REPORT

Έκθεση του RIO ανά χώρα για το 2015: Κύπρος

Lena Tsipouri
Sophia Athanassopoulou
Robert Gampfer

2016

This publication is a Science for Policy Report by the Joint Research Centre, the European Commission's in-house science service. It aims to provide evidence-based scientific support to the European policy-making process. This publication, or any statements expressed therein, do not imply nor prejudge policy positions of the European Commission. Neither the European Commission nor any person acting on behalf of the Commission is responsible for the use which might be made of this publication.

Contact information

Address: Edificio Expo. c/ Inca Garcilaso, 3. E-41092 Seville (Spain)

E-mail: jrc-ipts-secretariat@ec.europa.eu

Tel.: +34 954488318

Fax: +34 954488300

JRC Science Hub

<https://ec.europa.eu/jrc>

JRC102318

PDF

ISBN 978-92-79-59825-8

doi:10.2791/83633

LF-04-16-574-EL-N

© European Union, 2016

Reproduction is authorised provided the source is acknowledged.

How to cite: L. Tsipouri, S. Athanassopoulou, R. Gampfer; Έκθεση του RIO ανά χώρα για το 2015: Κύπρος; doi:10.2791/83633

All images © European Union 2016 except for the ERA Dashboard image on the first page by Niels Meyer licensed under CC BY 2.0

Συνοπτική παρουσίαση

Η έκθεση αναλύει το σύστημα Ε&Κ της Κύπρου για το 2015, συμπεριλαμβανομένης της σχετικής πολιτικής και της χρηματοδότησης, λαμβάνοντας υπόψη τις προτεραιότητες του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας και της Ένωσης Καινοτομίας. Η έκθεση εκπονήθηκε με βάση σύνολο κατευθυντήριων γραμμών για τη συλλογή και την ανάλυση σειράς υλικού, συμπεριλαμβανομένων εγγράφων πολιτικής, στατιστικών, εκθέσεων αξιολόγησης, ιστοτόπων κ.λπ. Όπου είναι δυνατόν, τα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα αντιπαραβάλλονται με τις αντίστοιχες εκθέσεις για όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Τα περιεχόμενα της έκθεσης βασίζονται εν μέρει στην Έκθεση του Παρατηρητηρίου Έρευνας και Καινοτομίας για το 2014 («RIO Country Report 2014», Τσιπούρη και Αθανασοπούλου 2015).

Πλαίσιο

Η κυπριακή οικονομία βιώνει μια κρίση δημόσιου χρέους η οποία ξεκίνησε με τις ζημιές που υπέστη το εγχώριο τραπεζικό σύστημα το 2011, λόγω του κουρέματος των ελληνικών κρατικών ομολόγων. Το πραγματικό ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 5,4 % το 2013 και κατά 2,3 % το 2014. Εκτιμάται ότι άρχισε να αυξάνεται εκ νέου κατά 1,2 % το 2015¹.

Η διαδικασία δημοσιονομικής εξυγίανσης κατά τα τελευταία χρόνια έχει οδηγήσει σε μείωση του προϋπολογισμού σε όλους τους τομείς πολιτικής, συμπεριλαμβανομένης της δημόσιας χρηματοδότησης για την έρευνα και καινοτομία. Οι πιστώσεις για E&A μειώθηκαν σημαντικά μετά το 2009 και ιδίως μετά το 2011, όταν η κρίση δημόσιου χρέους έπληξε καιρως την κυπριακή οικονομία. Αν και οι περικοπές στις πιστώσεις του προϋπολογισμού για E&A ήταν μεγαλύτερες από τη μείωση του συνόλου των δαπανών, η διαδικασία δημοσιονομικής προσαρμογής κατά τη διάρκεια της κρίσης δημόσιου χρέους λειτούργησε σαφώς σε βάρος της δημόσιας χρηματοδότησης της E&A.

Στο τέλος του 2014, η συνολική ακαθάριστη δαπάνη έρευνας και ανάπτυξης (ΑΕΔΕΤΕ) ανήλθε σε 82,7 εκατ. EUR (0,47 % του ΑΕΠ), δηλ. μειώθηκε κατά 1,3 % σε σύγκριση με το 2013. Η Κύπρος κατατάσσεται προτελευταία, μια θέση πάνω από τη Ρουμανία, όσον αφορά στην ένταση E&A μεταξύ όλων των κρατών μελών της ΕΕ (η ΑΕΔΕΤΕ κυμαίνονταν γύρω στο 0,5 % του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2009-2012, κάτω από το 1/4 του μέσου όρου της ΕΕ). Οι σημαντικές διακυμάνσεις του ΑΕΠ καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και την ένταση E&A, με τιμή στόχο το 0,5 % του ΑΕΠ. Παρότι ο στόχος δεν προβλέπεται να αναθεωρηθεί μετά την έξοδο της Κύπρου από το πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής (Μάρτιος 2016), προγραμματίζεται μεγάλη αύξηση της δημόσιας δαπάνης για E&K μέχρι το 2020.

Για να τεθούν τα ζητήματα που αναλύονται πιο κάτω στη σωστή προοπτική, πρέπει να τονιστεί ότι το σύστημα E&K της Κύπρου είναι πολύ μικρό σε μέγεθος αλλά και ιδιαίτερα πρόσφατο. Το πρώτο δημόσιο πανεπιστήμιο ιδρύθηκε το 1989, το πρώτο εθνικό πρόγραμμα χρηματοδότησης της έρευνας ξεκίνησε το 1998 και η πρώτη στρατηγική E&K οριστικοποιήθηκε το 2004, στο πλαίσιο της προσχώρησης της Κύπρου στην ΕΕ. Με βάση τη σύγκριση των δεικτών εισροών και εκροών το σύστημα E&K της Κύπρου κατατάσσεται 6ο από πλευράς αποδοτικότητας στην ΕΕ-28². Η Κύπρος ήταν αρκετά επιτυχής όσον αφορά στη χρηματοδότηση έργων από το ΠΠ7, δεδομένου ότι έλαβε το 0,2 % της συνολικής χρηματοδότησης (για λόγους σύγκρισης, το ποσοστό αυτό για τη Μάλτα, το Λουξεμβούργο, τη Λετονία και τη Λιθουανία ήταν 0,1 %).

Οι δαπάνες των επιχειρήσεων για E&A (BERD) ανήλθαν σε 0,08 % του ΑΕΠ το 2014, πολύ πιο χαμηλά από τον μέσο όρο της ΕΕ-28 (1,3 %). Το 2014 οι επιχειρήσεις πραγματοποίησαν το 17,3 % της ΑΕΔΕΤΕ στην Κύπρο. Οι ενδοκυβερνητικές δαπάνες για E&A (GOVERD) και οι δαπάνες για E&A στην ανώτατη εκπαίδευση (HERD) αντιστοιχούσαν στο 0,06 % και στο 0,25 % του ΑΕΠ αντίστοιχα το 2014 (ΕΕ-28: 0,25 % και 0,47 %, αντίστοιχα). Όσον αφορά στη χρηματοδότηση της E&A, ο κυπριακός ιδιωτικός τομέας χρηματοδότησε το 12,7 % των συνολικών δαπανών για E&A το 2013 (πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία). Η κρατική χρηματοδότηση των ακαθάριστων δαπανών έρευνας και ανάπτυξης ανήλθε σε 67,7 %, ενώ 19,6% χρηματοδοτήθηκε από το εξωτερικό.

Το 2015 βασικές εξελίξεις στο σύστημα E&K ήταν η έγκριση της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης από το Υπουργικό Συμβούλιο τον Μάρτιο, καθώς και η δημοσιοποίηση και δημόσια διαβούλευση του πρώτου εγγράφου εθνικής πολιτικής για την ανοικτή πρόσβαση.

¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκές Οικονομικές Προβλέψεις, Φθινόπωρο 2015

² Edquist, Charles και Jon Zabala-Iturriagoitia (2015)

Η Κύπρος διαθέτει μια καλή επιστημονική βάση, με ερευνητική παραγωγή πολύ υψηλότερη από αντίστοιχα της κράτη μέλη της ΕΕ. Κατατάσσεται 11η με βάση τον αριθμό δημοσιεύσεων ανά χίλιους κατοίκους, με 1,99 δημοσιεύσεις, ενώ ο αντίστοιχος αριθμός για τη Μάλτα είναι 1,08 δημοσιεύσεις και ο μέσος όρος για την ΕΕ-28 είναι 1,43. Το μικρό μέγεθος της χώρας έχει ενισχύσει σημαντικά τις διεθνείς συνδημοσιεύσεις (61,6 % του συνόλου, ποσοστό που υπολείπεται μόνο του αντίστοιχου ποσοστού του Λουξεμβούργου³). Το προτεινόμενο πρόγραμμα πλαίσιο για τη δημόσια χρηματοδότηση της έρευνας κατά την περίοδο 2015-2020 προβλέπει 14,5 εκατ. EUR για τη συνεργασία με την ΕΕ και με τρίτες χώρες. Η αγορά εργασίας για τους ερευνητές υπόκειται σε αυστηρές ρυθμίσεις και δεν υπάρχει θεσμική αυτονομία.

Ωστόσο το επίπεδο συνεργασίας μεταξύ ακαδημαϊκού κόσμου και βιομηχανίας είναι πολύ χαμηλό στην Κύπρο. Το μερίδιο των συνδημοσιεύσεων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα ανέρχεται σε 0,7 % (μέσος όρος της ΕΕ-28: 1,8 %). Η ιδιωτική χρηματοδότηση για δημόσια Ε&Α ήταν μόλις 672 000 EUR το 2013 (βλ. Πρόκληση 3).

Οι προκλήσεις που εντοπίστηκαν για το σύστημα Ε&Κ της Κύπρου είναι:

- (1) Έλλειψη στρατηγικής καθοδήγησης και αξιολόγησης της διακυβέρνησης της Ε&Κ
- (2) Χαμηλή δραστηριότητα Ε&Κ του ιδιωτικού τομέα
- (3) Περιορισμένη μεταφορά γνώσεων και εμπορική αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας

³ Στοιχεία SciVal/Scopus όπως εμφανίζονται στον Πίνακα 6 της Έκθεσης

Προκλήσεις E&K

Πρόκληση 1: Βελτίωση της καθοδήγησης και της αξιολόγησης της διακυβέρνησης E&K σε στρατηγικό επίπεδο

Περιγραφή

Το Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΣΕΚ), που απαρτίζεται από έξι υπουργούς, είναι το ανώτατο όργανο στην Κυπριακή διακυβέρνηση της E&K και είναι υπεύθυνο για τη χάραξη μακροπρόθεσμης στρατηγικής. Από το 2007 έχει συγκληθεί μόνο μία φορά, χωρίς να λάβει καμία απόφαση πολιτικής⁴. Επίσης, το Κυπριακό Επιστημονικό Συμβούλιο (ΚΕΣ), που είναι το κύριο συμβουλευτικό όργανο της χώρας όσον αφορά στην E&K και αποτελείται από 19 διεθνώς αναγνωρισμένους επιστήμονες, συνεδρίασε λίγες μόνο φορές από τη συγκρότησή του, το 2010, και ως επί το πλείστον χωρίς την απαραίτητη απαρτία για την υιοθέτηση προτάσεων⁵. Η μοναδική επίσημη απόφαση που έλαβε ήταν η αποδοχή του στόχου έντασης E&K στο πλαίσιο της στρατηγικής ΕΕ2020. Έτσι, η διακυβέρνηση E&K στερείται καθοδήγησης και οράματος αλλά και συνεπούς στρατηγικής. Τα χρηματοδοτικά προγράμματα επέτρεπαν την υποβολή πρότασης σε οποιοδήποτε θέμα, με αποτέλεσμα την ενθάρρυνση δραστηριοτήτων E&A σε πολλούς και διαφορετικούς τομείς. Η πρακτική αυτή προοριζόταν αρχικά να ενεργοποιήσει μια όσο το δυνατόν πιο ισχυρή και διαφοροποιημένη ερευνητική δυναμική, αλλά οδήγησε στην διασπορά της χρηματοδότησης σε πολλαπλά ερευνητικά πεδία, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της χώρας και το μικρό μέγεθος της οικονομίας⁶.

Αυτές οι αδυναμίες στη στρατηγική διακυβέρνηση επιδεινώνονται από την απουσία νοοτροπίας αξιολόγησης στο επίπεδο αυτό. Παρότι οι αξιολογήσεις των ατομικών προτάσεων και των έργων εκτελούνται σύμφωνα με τις διαδικασίες του 7ου ΠΠ και των Διαρθρωτικών Ταμείων, και παρότι θεωρούνται σε μεγάλο βαθμό αποτελεσματικές⁷, τα εργαλεία για τον σχεδιασμό και την προσαρμογή της στρατηγικής και της πολιτικής δεν είναι ολοκληρωμένα. Δεν πραγματοποιούνται συστηματικές αξιολογήσεις των προγραμμάτων ή προγράμματα προοπτικής διερεύνησης. Το γεγονός αυτό αποδυναμώνει την ικανότητα του συστήματος να αντιδρά σε αλλαγές στην οικονομική κατάσταση ή στις ανάγκες των δικαιούχων χρηματοδότησης.

Πολιτική αντιμετώπισης της πρόκλησης

Μια Εθνική Επιτροπή Έρευνας, Καινοτομίας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ΕΕΕΚΤΑ η οποία διαφέρει από το ΕΣΕΚ που αναφέρθηκε παραπάνω), συστάθηκε το 2013 με στόχο την εκπόνηση προτάσεων για μια νέα δομή και διακυβέρνηση E&K. Η εν λόγω επιτροπή υπέβαλε την έκθεσή της στην κυβέρνηση την άνοιξη του 2014. Στο ανώτατο επίπεδο διακυβέρνησης πρότεινε την δημιουργία μιας θέσης Επιτρόπου Επιχειρηματικότητας και Καινοτομίας, που θα φέρει την πολιτική ευθύνη για τη στρατηγική και την πολιτική E&K, και ο οποίος θα υποστηρίζεται από το Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας, Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας, που θα οργανώνει και παρακολουθεί τη στρατηγική E&A.

Από το 2015 η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης της χώρας (η Κύπρος αποτελείται από μία μόνο περιφέρεια) λειτουργεί και ως εθνική στρατηγική E&K. Η στρατηγική αυτή αναπτύχθηκε από κοινού από τη Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων, Συντονισμού και Ανάπτυξης (το κύριο όργανο που είναι αρμόδιο για την εφαρμογή της πολιτικής έρευνας), το Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας (τον κύριο χρηματοδοτικό οργανισμό) και το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου, ούτως ώστε να συμμετάσχουν σε αυτήν τόσο χρηματοδοτικοί όσο και ερευνητικοί οργανισμοί. Η στρατηγική υποβλήθηκε

⁴ Stairway to Excellence Cohesion Policy and the Synergies with the Research and Innovation Funds Cyprus (CY), Facts & Figures, Ιούλιος 2015

⁵ Στο ίδιο.

⁶ Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Κύπρο, Σεπτέμβριος 2014

⁷ Stairway to Excellence Cohesion Policy and the Synergies with the Research and Innovation Funds Cyprus, Facts & Figures, Ιούλιος 2015

επίσημα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Δεκέμβριο του 2014, αφού είχε αξιολογηθεί από ομότιμους⁸, και εγκρίθηκε στα τέλη Ιουλίου 2015. Ορίζει ως θεματικούς τομείς προτεραιότητας τον τουρισμό, την ενέργεια (κυρίως ηλιακή), τον αγροδιατροφικό τομέα, το δομημένο περιβάλλον/ κατασκευές, τη ναυτιλία και την υγεία· καθώς και τις οριζόντιες προτεραιότητες του περιβάλλοντος, των ΤΠΕ, της κοινωνικής καινοτομίας και θεμελιώδους σημασίας ικανοδοτικών τεχνολογιών⁹. Στο πλαίσιο κάθε προτεραιότητας προβλέπονται ειδικά μέτρα και συγκεκριμένοι υποτομείς, που συμπληρώνονται με σχέδια αντίστοιχων προγραμμάτων, ενδεικτικούς προϋπολογισμούς και χρονοδιαγράμματα εφαρμογής. Η στρατηγική είναι απολύτως συμβατή με το επιχειρησιακό πρόγραμμα 2014-2020 για την ανταγωνιστική και βιώσιμη ανάπτυξη¹⁰. Θα υλοποιηθεί μέσω του προγράμματος-πλαίσιου Ε&Κ 2015-2020 («Δέσμη»), που δημοσιεύτηκε τον Ιούλιο και αναμενόταν να ξεκινήσει τον Δεκέμβριο του 2015. Για την προετοιμασία της Δέσμης απαιτήθηκαν εκτενείς διαβουλεύσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη (δημόσια και ιδιωτικά πανεπιστήμια, δημόσιους ερευνητικούς οργανισμούς, επιχειρήσεις, εμπορικά επιμελητήρια, ΜΚΟ).

Ο κυπριακός Φορέας Διασφάλισης και Πιστοποίησης Ποιότητας Ανώτερης Εκπαίδευσης ιδρύθηκε το 2015. Ο εν λόγω φορέας έχει ως αποστολή τη διασφάλιση και την αξιολόγηση της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης στη χώρα και τον εντοπισμό αδυναμιών και μειονεκτημάτων του συστήματος¹¹.

Αξιολόγηση

Εκκρεμεί ακόμα η πολιτική απόφαση σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής των προτάσεων της ΕΕΕΚΤΑ, γεγονός που δυσχεραίνει για τις προοπτικές γρήγορης εφαρμογής τους. Σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη ενός συστήματος αξιολόγησης του προγράμματος και προοπτικής διερεύνησης δεν έχει σημειωθεί καμία ουσιαστική πρόοδος. Ωστόσο, η δημιουργία του κυπριακού Φορέα Διασφάλισης και Πιστοποίησης Ποιότητας Ανώτερης Εκπαίδευσης είναι ένα θετικό πρώτο βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση.

Ελλείπει ανεξάρτητης εθνικής στρατηγικής Ε&Κ, η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης αποτελεί, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, χρήσιμο υποκατάστατο, που μπορεί να καθοδηγήσει τη διατύπωση και ανάπτυξη πολιτικής. Ενώ η επιλογή των τομέων προτεραιότητάς της φαίνεται πολύ ευρεία, η εν λόγω στρατηγική εντοπίζει συγκεκριμένους υποτομείς προς εξειδίκευση και καθορίζει σχέδιο εφαρμογής¹². Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα φαίνεται ότι διευκολύνθηκε σε μεγάλο βαθμό από την αξιολόγηση ομοτίμων τον Μάιο 2014, η οποία οδήγησε επίσης σε βελτιώσεις στα σχέδια για την παρακολούθηση και την αποτίμηση της εφαρμογής της RIS3 (Πλατφόρμα S3 2014). Με εξαίρεση τον κλάδο «κατασκευές/υλικά κατασκευής», ο οποίος ενδεχομένως αποτελεί απόρροια της εποχής υψηλής κατασκευαστικής ανάπτυξης που προηγήθηκε της κρίσης, οι υπόλοιποι τομείς προτεραιότητας φαίνεται να αντικατοπτρίζουν σωστά τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της Κύπρου και έχουν λάβει ευνοϊκές κρίσεις από τους ομότιμους αξιολογητές και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η εφαρμογή της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης ενδεχομένως να διευκολυνθεί από τη σχετικά πρόσφατη δημιουργία του συστήματος Ε&Κ, που συνεπάγεται λίγες θεσμικές δυσκαμψίες.

Πρόκληση 2: Ενίσχυση και υποστήριξη των δραστηριοτήτων Ε&Κ του ιδιωτικού τομέα

Περιγραφή

Το 2012 η Κύπρος έλαβε ειδική σύσταση «να λάβει τα κατάλληλα μέτρα πολιτικής στο σκέλος της ζήτησης με σκοπό την τόνωση της επιχειρηματικής καινοτομίας». Καθώς το

⁸ Έκθεση αξιολόγησης από εξωτερικούς αξιολογητές της RIS3 Κύπρου (2014) από την Πλατφόρμα S3

⁹ Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Κύπρο, Σεπτέμβριος 2014

¹⁰ Tsiouri, Lena και Sophia Athanassopoulou (2015), «RIO Country Report Cyprus 2014»

¹¹ Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (2015) Φορέας Διασφάλισης και Πιστοποίησης Ποιότητας Ανώτερης Εκπαίδευσης. <http://www.highereducation.ac.cy/gr/foreas-pistopoiisis-ekpaidevsis.html>

¹² Tsiouri, Lena και Sophia Athanassopoulou (2015), «RIO Country Report Cyprus 2014»

Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής που συμφωνήθηκε το 2013 έχει μετατοπίσει την προσοχή στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου στη μακροοικονομική σταθερότητα και το χρηματοπιστωτικό σύστημα, το πρόβλημα χαμηλής συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στην Ε&Κ παραμένει. Οι δαπάνες των επιχειρήσεων για Ε&Α είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ και, μεταξύ 2008 και 2012, μειώνονταν συνεχώς, από 16,7 εκατ. EUR σε 11,9 εκατ. EUR, παρότι κατά τη διάρκεια του 2013 και του 2014 ανέκαμψαν και ανήλθαν σε 14,3 εκατ. EUR. Στον πίνακα επιδόσεων για την Ένωση Καινοτομίας, οι δαπάνες των κυπριακών επιχειρήσεων για Ε&Α αντιστοιχούσαν μόλις στο 5 % του διάμεσου στην ΕΕ¹³.

Τα αίτια για τις χαμηλές ιδιωτικές επενδύσεις και τη χαμηλή ζήτηση για Ε&Α αποδίδονται σε μεγάλο βαθμό στη γεωγραφία και στην διάρθρωση της οικονομίας. Η περιφερειακή και απομακρυσμένη γεωγραφική θέση της Κύπρου —βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση ακόμα και από το πλησιέστερο κράτος μέλος της ΕΕ, την Ελλάδα— και η μικρή εγχώρια αγορά (700 000 κάτοικοι) αποτελούν αντικίνητρο για την εγκατάσταση επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας. Στην οικονομία κυριαρχεί ο τομέας των υπηρεσιών (84,5 % της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας). Παρότι ορισμένες εταιρίες παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών ενδέχεται να έχουν καλές επιδόσεις καινοτομίας διαδικασιών, οι δραστηριότητες τους δεν έχουν μετρηθεί αξιόπιστα και έτσι η ένταση Ε&Α των κυπριακών εταιριών παροχής υπηρεσιών είναι χαμηλή. Η απασχόληση στη μεταποίησης μέσης/υψηλής και υψηλής τεχνολογίας ανήλθε το 2014 στο 0,9 % της συνολικής απασχόλησης, ήταν δηλαδή χαμηλότερη από το Λουξεμβούργο (1,3 %), τη Μάλτα (4,2 %) και την Εσθονία (3,5 %).

Ωστόσο, υπάρχουν και θεσμικά αίτια για τη χαμηλή επιχειρηματική δραστηριότητα Ε&Α, μεταξύ άλλων οι περίπλοκες και χρονοβόρες διαδικασίες των προγραμμάτων δημόσιας χρηματοδότησης, και μια παράδοση που ευνοεί τα πανεπιστήμια σε βάρος της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. Εμπόδιο για περισσότερη δραστηριότητα Ε&Α θεωρείται επίσης η περιορισμένη γνώση των ΜΜΕ σχετικά με τα προγράμματα στήριξης και τις ευκαιρίες χρηματοδότησης¹⁴.

Πολιτική αντιμετώπισης της πρόκλησης

Για τη στήριξη των επενδύσεων των ΜΜΕ στην Ε&Α έχουν εφαρμοστεί ή σχεδιάζονται πολλά εργαλεία. Σε αυτά τα εργαλεία περιλαμβάνεται πρόγραμμα επιχορήγησης του Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού για τη συγχρηματοδότηση δραστηριοτήτων Ε&Κ με προϋπολογισμό 17 εκατ. EUR για την περίοδο 2015-2017 (ο οποίος υπερβαίνει τις τρέχουσες συνολικές ετήσιες δαπάνες των επιχειρήσεων για Ε&Α). Πρόσθετες πρωτοβουλίες που ξεκίνησαν το 2015 περιλαμβάνουν Επιχειρηματικά Κέντρα Καινοτομίας, τα οποία παρέχουν συμβουλευτικές υπηρεσίες σε δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις για την ανάπτυξη ανταγωνιστικών προϊόντων, δημιουργία συστάδων επιχειρήσεων στον τομέα των ΤΠΕ, των μεταφορών, της αμπελοργίας και των κατασκευών, καθώς και σύστημα κουπονιών καινοτομίας («Πακέτα Καινοτομίας») για την παροχή περιορισμένης χρηματοδοτικής στήριξης (5 000-20 000 EUR) σε κοινοπραξίες, νεοφυείς επιχειρήσεις ή συνεργασίες με δημόσιους ερευνητικούς οργανισμούς. Όλα τα μέσα άμεσης χρηματοδότησης συγχρηματοδοτούνται από τα Διαρθρωτικά Ταμεία. Τα άμεσα ποσά των Διαρθρωτικών Ταμείων για Ε&Α ανήλθαν σε 42 εκατ. EUR την περίοδο 2007-2012 (για λόγους σύγκρισης, το εν λόγω ποσό ισούται με περίπου το ήμισυ των ακαθάριστων δαπανών έρευνας και ανάπτυξης της Κύπρου για το 2012). Από το 2015 θα δημιουργηθούν «Οικίες Καινοτομίας», που θα παρέχουν επιχειρηματική κατάρτιση και καθοδήγηση σε ανέργους και φοιτητές. Το πρόγραμμα αναμένεται να συμβάλει στη δημιουργία 40 νέων ΜΜΕ. Τον Ιούνιο του 2015 το Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας (ΙΠΕ) εξέδωσε πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για συμμετοχή στο προβλεπόμενο

¹³ European Commission, Innovation Union Scoreboard 2015

¹⁴ Tsipouri, Lena and Sophia Athanassopoulou (2015), «RIO Country Report Cyprus 2014». Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Κύπρο, Τελική έκθεση (Smart Specialisation Strategy for Cyprus), Λευκωσία, Μάρτιος 2015

πρόγραμμα «Enhancing the Innovation Management Capacity of Cypriot SMEs» (Ενίσχυση της Ικανότητας Διαχείρισης της Καινοτομίας των Κυπριακών ΜΜΕ)¹⁵.

Έμμεση στήριξη καθιερώθηκε το 2014 με τη μορφή φορολογικών απαλλαγών για δαπάνες Ε&Α και καινοτομίας. Για να είναι επιλέξιμες, οι επιχειρήσεις πρέπει να έχουν διαθέσει σε Ε&Α τουλάχιστον το 10 % των λειτουργικών τους εξόδων κατά τα τελευταία 3 έτη, ή να έχουν ελεγχθεί από επιτροπή εμπειρογνομόνων και να έχουν κριθεί ικανές να παράγουν καινοτόμα/βελτιωμένα αποτελέσματα (Tsirouri and Athanassoroulou 2015). Επί του παρόντος δεν υπάρχουν διαθέσιμες εκτιμήσεις των διαφυγόντων φορολογικών εσόδων από το εν λόγω μέτρο.

Αξιολόγηση

Για την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών της οικονομίας, κατάλληλη λύση φαίνεται να είναι η ανανέωση και η επέκταση της παραγωγικής ικανότητας σε εξειδικευμένους τομείς υψηλής τεχνολογίας. Ορισμένα από τα ανωτέρω εργαλεία, ιδίως η πρωτοβουλία των συστάδων επιχειρήσεων, έχουν τη δυνατότητα να συμβάλουν σε μια τέτοια κατεύθυνση.

Οι επιπτώσεις των νέων μέτρων άμεσης χρηματοδότησης πρέπει να αξιολογηθούν μετά από λίγα χρόνια, και γι' αυτό θα πρέπει να έχει ενισχυθεί η ικανότητα αξιολόγησης (βλ. Πρόκληση 1). Πρέπει να υπάρχουν ρεαλιστικές προσδοκίες για το πλήθος των καινοτόμων δραστηριοτήτων των ΜΜΕ που θα δημιουργηθούν με τη συνδρομή των οικίων καινοτομίας, καθώς το κίνητρο για τη δημιουργία πολλών από τις εν λόγω επιχειρήσεις ενδέχεται να είναι η δυσκολία εύρεσης άλλης εργασίας και όχι η ύπαρξη καινοτόμων επιχειρηματικών ιδεών.

Είναι επίσης πολύ νωρίς για να αξιολογηθεί η επίπτωση των φορολογικών απαλλαγών για Ε&Α, ωστόσο τα κριτήρια επιλεξιμότητας προβληματίζουν κατά πόσον το κίνητρο μπορεί να προτρέψει τις ΜΜΕ να αναλάβουν πρώτη φορά δραστηριότητα Ε&Α. Τέλος, μεγαλύτερη έμφαση στην ευαισθητοποίηση των ΜΜΕ σχετικά με τα διαθέσιμα μέτρα στήριξης θα μπορούσε να είναι πολύτιμη για την ανάληψη δραστηριοτήτων Ε&Α.

Πρόκληση 3: Εντατικοποίηση της μεταφοράς γνώσεων και της εμπορικής αξιοποίησης των αποτελεσμάτων της έρευνας

Περιγραφή

Ενώ ο κύκλος εργασιών της Κύπρου από καινοτόμες δραστηριότητες και ο αριθμός των ΜΜΕ με ενδοεπιχειρησιακές καινοτομίες την κατατάσσει στην μέση της ευρωπαϊκής κατάταξης (14^η και 15^η θέση αντίστοιχα), πρόκειται για οριακές καινοτομίες και εν πολλοίς αφορούν την εμπορία/οργάνωση στον τομέα των υπηρεσιών (ιδίως σε ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς φορείς). Επίσης, η Κύπρος έχει αρκετά ικανοποιητικές επιδόσεις στην παραγωγή πανεπιστημιακής έρευνας (11,83 % του 10 % των δημοσιεύσεων με τις περισσότερες αναφορές, σε καλύτερη θέση στην κατάταξη σε σύγκριση με την Εσθονία ή τη Μάλτα). Ωστόσο, η αξιοποίηση της γνώσης και των αποτελεσμάτων της έρευνας είναι περιορισμένη, όπως φανερώνει ο δείκτης του πίνακα επιδόσεων για την ένωση καινοτομίας (ΠΕΕΚ) για τις αιτήσεις Σύμβαση Συνεργασίας για Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας (PCT) όπως φαίνεται από τον Δείκτη του IUS (18 % του διάμεσου στην ΕΕ). Η συνεργασία επιστημονικού-επιχειρηματικού κλάδου είναι χαμηλή, και μόλις το 4,6 % των καινοτόμων επιχειρήσεων συνεργάζονται με πανεπιστήμια και δημόσια ερευνητικά ιδρύματα. Η υψηλή επίδοση της χώρας όσον αφορά στα σήματα της ΕΕ οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ύπαρξη ειδικού καθεστώτος για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας (βλ. «Απόκριση σε Πολιτική αντιμετώπισης της πρόκλησης πιο κάτω).

Η υποστήριξη της επιχειρηματικότητας που στηρίζεται στην επιστήμη είναι πολύ αδύναμη. Υφιστάμενες θερμοκοιτίδες δεν λαμβάνουν πλέον χρηματοδότηση και η δημιουργία εντός Επιστημονικού και Τεχνολογικού πάρκου έχει αναβληθεί αρκετές φορές λόγω έλλειψης

¹⁵ ΙΠΕ – Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας (2015) Enhancing the Innovation Management Capacity of Cypriot SMEs. <http://www.research.org.cy/EL/news/3830.html>

επενδυτικού ενδιαφέροντος. Η παροχή κεφαλαίων επιχειρηματικού κινδύνου ή οι επενδύσεις επιχειρηματικών αγγέλων που θα μπορούσαν να στηρίξουν τους πανεπιστημιακούς τεχνοβλαστούς είναι σχεδόν αμελητέες (το 2013 οι επενδύσεις επιχειρηματικών αγγέλων ανήλθαν σε 600 000 EUR και επικεντρώθηκαν σε 2 επιχειρήσεις· δεν υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα σχετικά με τα κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου).

Στην εν λόγω κατάσταση συμβάλλει επίσης το γεγονός ότι οι ΜΜΕ δεν είναι ευαισθητοποιημένες και υποεκτιμούν τα οφέλη που μπορούν να αποκομίσουν από τη συνεργασία με ερευνητικούς οργανισμούς¹⁶.

Πολιτική αντιμετώπισης της πρόκλησης

Μέχρι το 2014, είχαν δημιουργηθεί στα Κυπριακά πανεπιστήμια 6 γραφεία διασύνδεσης με τη βιομηχανία, ώστε να διευκολυνθεί η μεταφορά γνώσης, μεταξύ άλλων μέσω της απασχόλησης πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε επιχειρήσεις. Το Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας, ο κύριος χρηματοδοτικός οργανισμός Ε&Κ της Κύπρου, διαχειρίζεται το Κέντρο Επιχειρηματικής Στήριξης που επίσης παρέχει υπηρεσίες διαμεσολάβησης για τη μεταφορά γνώσεων και τεχνολογίας. Η έκθεση της ΕΕΕΚΤΑ για τη βελτίωση της διακυβέρνησης Ε&Κ (βλ. Πρόκληση 1) συνέστησε τη δημιουργία Εθνικού Γραφείου Μεταφοράς Γνώσης (ΕΓΜΓ), με στόχο τη διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ όλων των εν δυνάμει, δημόσιων και ιδιωτικών, συντελεστών της Ε&Α για την προώθηση της εμπορικής αξιοποίησης των αποτελεσμάτων της Ε&Α. Τον Μάρτιο του 2015 ολοκληρώθηκε το επιχειρηματικό σχέδιο για το ΕΓΜΓ και, στις αρχές του 2016 συντασσόταν η συνοδευτική νομική μελέτη.

Το 2014 το Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας άρχισε να εφαρμόζει μέτρα στήριξης για την ανάπτυξη θεσμικών παρεμβάσεων για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας σε εννέα μεγάλα πανεπιστημιακά και ερευνητικά ιδρύματα στην Κύπρο. Η Isis Innovation, το Γραφείο Μεταφοράς Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, προσλήφθηκε για την παροχή συμβουλευτικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών στους συμμετέχοντες οργανισμούς. Μέχρι τα τέλη του 2015, κάθε θεσμικό όργανο είχε εκπονήσει «σχέδιο εγγράφου θεσμικής πολιτικής για τη διαχείριση των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας», για τα οποία εκκρεμεί η επίσημη έγκριση.

Το 2012 η Κύπρος θέσπισε ειδικό καθεστώς για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Προβλέπει φορολογική απαλλαγή των μερισμάτων που προκύπτουν από την εκμετάλλευση της πνευματικής ιδιοκτησίας, και έκπτωση φόρου 80 % για τα κέρδη από την πώληση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Με τη δημιουργία του Cyprus International Trust, είναι δυνατή η πλήρης απαλλαγή του φόρου επί του εισοδήματος από Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας, υπό τον όρο ο ιδιοκτήτης των μετοχών που κατέχει το καταπίστευμα να είναι κάτοικος Κύπρου.

Αξιολόγηση

Η εμπορική αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας μπορεί εν μέρει να βελτιωθεί εφόσον αντιμετωπιστεί η χαμηλή ζήτηση του ιδιωτικού τομέα για Ε&Α (βλ. Πρόκληση 2). Δεδομένου ότι τα περισσότερα τμήματα του συστήματος Ε&Κ της χώρας είναι ιδιαίτερα πρόσφατα, όπως εξηγείται στην εισαγωγή, θα ήταν παράλογο να αναμένεται ταχεία βελτίωση στην ομαλότητα των αλληλεπιδράσεων επιστήμης-επιχειρήσεων. Το πρόσφατο καθεστώς στήριξης δεν ισχύει επί αρκετό χρονικό διάστημα ώστε να εκτιμηθεί με ασφάλεια η αποτελεσματικότητά του.

Δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμη επίσημη αξιολόγηση της επίπτωσης των μέτρων για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στις δραστηριότητες έρευνας και καινοτομίας, αλλά μέχρι στιγμής φαίνεται ότι το καθεστώς απλώς ενθαρρύνει τις μεταβιβάσεις δικαιωμάτων

¹⁶ Tsipouri, Lena και Sophia Athanassopoulou (2015), «RIO Country Report Cyprus 2014». Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Κύπρο, Τελική έκθεση (Smart Specialisation Strategy for Cyprus), Λευκωσία, Μάρτιος 2015

πνευματικής ιδιοκτησίας που αποκτήθηκαν αλλού σε ένα Κυπριακό καταπίστευμα, αντί να δημιουργεί δραστηριότητες E&A στην ίδια την Κύπρο. Μια ένδειξη που στηρίζει την εκτίμηση αυτή είναι ότι η πλειοψηφία των αιτήσεων για διπλώματα ευρεσιτεχνίας προέρχονται από εταιρείες συμμετοχών που διαχειρίζονται Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας¹⁷.

¹⁷ WIPO (2013) Statistical Country Profiles Cyprus

Europe Direct is a service to help you find answers to your questions about the European Union

Free phone number (*): 00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Certain mobile telephone operators do not allow access to 00 800 numbers or these calls may be billed.

A great deal of additional information on the European Union is available on the Internet.

It can be accessed through the Europa server <http://europa.eu>

How to obtain EU publications

Our publications are available from EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>), where you can place an order with the sales agent of your choice.

The Publications Office has a worldwide network of sales agents. You can obtain their contact details by sending a fax to (352) 29 29-42758.

JRC Mission

As the Commission's in-house science service, the Joint Research Centre's mission is to provide EU policies with independent, evidence-based scientific and technical support throughout the whole policy cycle.

Working in close cooperation with policy Directorates-General, the JRC addresses key societal challenges while stimulating innovation through developing new methods, tools and standards, and sharing its know-how with the Member States, the scientific community and international partners.

*Serving society
Stimulating innovation
Supporting legislation*

doi:10.2791/83633

ISBN 978-92-79-59825-8

